

УДК 330.101.54:350.35

*Башинянин Г. І.,
д.е.н., проф., завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки, Львівський
торговельно- економічний університет, м. Львів*

*Паласевич М. Б.,
к.е.н., доц., доцент кафедри економіки та менеджменту, Дрогобицький державний
університет ім. І. Франка, м. Дрогобич*

*Лапчук Я. С.,
к.е.н., доц., доцент кафедри економіки та менеджменту, Дрогобицький державний
університет ім. І. Франка, м. Дрогобич*

*Городиський Т. І.,
к.е.н., доц., доцент кафедри економіки та менеджменту, Дрогобицький державний
університет ім. І. Франка, м. Дрогобич*

СОЦІАЛІЗАЦІЙНИЙ ЕФЕКТ МІКРОЕКОНОМІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ: СУТЬ ТА ВИДИ

***Анотація.** Досліджено вплив процесів соціалізації на перехідні мікроекономічні системи в короткотривалому, довготривалому і гіпердовготривалому ринкових періодах. Визначено поточні, віддалені і гіпервіддалені економічні ефекти соціалізації, а саме у короткотривалому ринковому періоді – негативний зворотний соціалізаційний ефект, в довготривалому періоді – нейтральний, а у гіпердовготривалому періоді – позитивний зворотний соціалізаційний ефект. Розглянуто соціалізацію мікроекономічних систем в контексті формування соціалізаційних ефектів. Зроблено висновок про те, що соціалізація мікроекономічних систем супроводжується формуванням зворотного ефекту соціалізації, під яким розуміється додатковий грошовий дохід, що формується в мікроекономічній системі через певний проміжок часу внаслідок підвищення продуктивної сили працівників.*

Ключові слова: соціалізація, мікроекономічна соціалізація, соціалізаційні витрати, зворотний ефект соціалізації.

*Bashnyanyn G. I.,
Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Theoretical and Applied Economics,
Lviv University of Trade and Economics, Lviv*

*Palasevych M. B.,
Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Management,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobytch*

*Lapchuk Y. S.,
Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Management,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobytch*

*Gorodyskyu T. I.,
Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Management,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobytch*

SOCIALIZATIONAL EFFECT OF MICROECONOMIC SOCIALISATION: ESSENCE AND TYPES

Abstract. *The influence of socialization processes on transition microeconomic systems in the short-term, long-term and hyper-long-run market periods is investigated. The current, remote and hyper-remote economic effects of socialization, namely, in the short-term market period, are defined as negative converse socialization effect, in the long-term period it is neutral, and in the hyper-long-run period there is a positive converse socialization effect. It is concluded that the socialization of microeconomic systems is accompanied by the formation of the converse effect of socialization, which refers to the additional monetary income formed in the microeconomic system over a certain period of time as a result of the increase in the productive power of workers.*

Key words: socialization, microeconomic socialization, socialization costs, converse effect of socialization.

Постановка проблеми. Соціалізація економіки – одна з вагомих складових процесу розвитку сучасних економічних систем, причому як розвинутого, так і перехідного типу, тобто процесу світової економічної трансформації. Під нею прийнято розуміти процес, “...пов’язаний з підвищенням ролі людини, її здібностей і знань у виробництві” [11, с. 30], тобто такий розвиток та динаміку соціально спрямованості економічних систем, в умовах якої певна частина чистого грошового доходу використовується для задоволення соціально-матеріальних та соціально-духовних потреб людини. У другій половині ХХ століття розвиток та поглиблення процесів соціалізації і максимальне задоволення соціально-матеріальних потреб людей стали основою подальшого економічного розвитку людської цивілізації, що зумовлює актуальність дослідження соціалізаційного ефекту мікроекономічної соціалізації, його суті та видів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам соціалізації як процесу посилення соціально спрямованості розвитку сучасних економічних систем приділено значну увагу в працях таких науковців, як: Башнянин Г. І., Верховод І. С., Горячук В. Ф., Загорський В. С., Рехлецький Є., Третяк Г. С., Попадинець О. В., Хом’як М. С. та ін.

Однак в економічній літературі соціалізація аналізувалася здебільшого з позицій її впливу на соціальні результати функціонування та розвитку тих чи інших економічних систем, тобто на людину як основний соціальний результат будь-якої господарської діяльності.

Тому на сьогодні недостатньо вивченими залишаються завдання, пов’язані з дослідженням теоретико-методологічних аспектів впливу соціалізації на функціонування і економічний розвиток мікроекономічних систем. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір напряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження соціалізації мікроекономічних систем у контексті формування соціалізаційних ефектів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття та явище соціалізації багатогранне і багатаспектне, вона стосується соціальної переорієнтації

національного виробництва, зменшення суспільної нерівності, гуманізації життя і продуктивної праці людини, динамічного розвитку та якісного піднесення соціальної сфери та зростання її ролі. Відповідно до розгляду і дослідження соціалізації економічних систем необхідно підходити з позицій як макроекономіки, так і мікроекономіки, виділяючи при цьому мікрорівень і макрорівень соціалізації [9; 12].

Наше дослідження стосується вивчення впливу процесів соціалізації на власне економічні результати діяльності, тобто на зміну результативних параметрів господарської діяльності. Відмінною особливістю нашого дослідження є те, що ми вивчаємо вплив процесів соціалізації на абстрактні (сильно абстраговані, без виділення певних внутрішньосистемних або внутрішньогалузевих ознак) економічні системи, а не на певні конкретні фірми конкретних галузей національної мікроекономічної системи.

З позицій рівнів функціонування національної економічної системи ми виділяємо два види соціалізації – макроекономічну і мікроекономічну. Мікроекономічна або гіпервисока соціалізація полягає у використанні частини грошового доходу на потреби соціально-матеріального розвитку членів трудового колективу. Ефективність мікроекономічної соціалізації детермінується низкою факторів, у тому числі тривалістю ринкового періоду. У короткотривалому ринковому періоді частина грошового доходу, яка вилучається з економічного потоку грошових доходів, обмежує можливості для зростання обсягів виробництва і підвищення рівня його економічної ефективності. Тому мікроекономічна соціалізація в цьому періоді є неефективна.

Частина грошового доходу, яка спрямовується на задоволення соціально-матеріальних потреб членів трудового колективу, виступає як певний виток із реального грошового потоку. Цей виток є тимчасовим, надалі він окупується, тобто трансформується в певну грошову ін’єкцію у реальний грошовий потік, але ця зворотна ін’єкція може відбутися лише за певний інтервал часу, а саме, коли грошові доходи, що спрямовуються на задоволення матеріально-соціальних потреб членів трудового

колективу, матеріалізуються в соціальному розвитку людини, яка стає більш продуктивною і результативною, а тому виступає якісно новим економічним фактором виробництва. Таким чином, соціальна витрата як певний виток із реального грошового доходу за певний період часу трансформується в соціальну вигоду як певну ін'єкцію в реальний грошовий дохід.

Певний виток із валового грошового доходу або економічну втрату певної мікроекономічної системи ми називаємо соціалізаційними витратами, а той додатковий грошовий дохід, що виникає як наслідок соціалізації та є продуктом чи результатом підвищення продуктивної сили людини, – зворотним ефектом соціалізації.

Підприємці як економічні суб'єкти витрачають кошти на соціальний розвиток, оскільки вони окупляться, причому, звичайно, за певний період часу. Коли у короткотривалому ринковому періоді зворотний ефект соціалізації (E_{sfd}) є меншим за соціалізаційні витрати (I_s), то в довготривалому ринковому періоді зворотний ефект соціалізації зрівноважується з витком грошових доходів, що формуються у процесі соціалізації: $E_{sfd}=I_s$ (рис. 1).

Зрівноваження зворотного ефекту соціалізації з соціалізованими витратами спостерігається лише в точці соціалізаційної рівноваги мікроекономічної системи. Вліво від цієї точки зворотний ефект соціалізації менший від соціалізаційних витрат, а справа – більший. Справа від точки соціалізаційної рівноваги мікроекономічної системи ми спостерігаємо не тільки більший зворотний соціалізаційний ефект, але і конкретну закономірність – чим більший розрив, тим ефективніша (в суто економічному плані) соціалізація гіпервисокого порядку.

Якщо ж рівень гіпервисокої (мікроекономічної) соціалізації зростає зі зростанням обсягів сукупного

виробництва, тобто дедалі більша частина валового грошового доходу спрямовується на задоволення соціально-матеріальних потреб членів колективу, то точка соціалізаційної рівноваги формується на перетині двох висхідних кривих – кривої зворотного соціалізаційного ефекту і кривої соціалізаційних витрат (рис. 2). Різниця між цими кривими полягає в тому, що крива зворотного соціалізаційного ефекту крутіша і має більший кут нахилу, а крива соціалізаційних витрат – менш крута та пологіша і має значно менший кут нахилу.

Як правило, точка соціалізаційної рівноваги економічної системи знаходиться в зоні довготривалого ринкового періоду. Саме в цьому періоді неухильне зростання масштабів виробництва з одночасною соціалізацією частини валового грошового доходу породжує такий зворотний соціалізаційний ефект, який за величиною дорівнює величині соціалізованих витрат. За межами довготривалого ринкового періоду, а саме в гіпердовготривалому ринковому періоді зворотний соціалізаційний ефект більший від величини соціалізаційних витрат і він може дедалі більше відриватися від останніх.

За межами точки гіпервисокої соціалізаційної рівноваги зворотний ефект соціалізації більший від соціалізаційних витрат. Цю різницю між ними можна умовно позначити як плюс-зворотний ефект соціалізації (або позитивний зворотний ефект соціалізації, який за величиною перевищує соціалізаційні витрати). До точки рівноваги "E" зворотний ефект соціалізації менший від величини соціалізаційних витрат – це, так би мовити, мінус-зворотний ефект соціалізації, або негативний (від'ємний) зворотний ефект соціалізації.

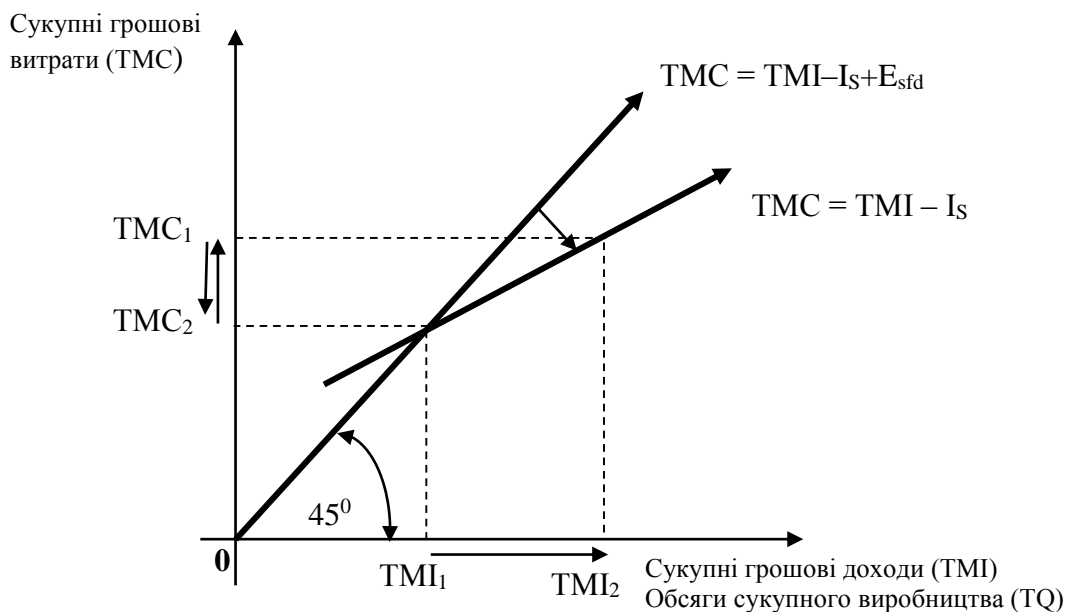


Рис. 1. Вплив гіпервисокої соціалізації на сукупні грошові витрати бізнесу (сукупні грошові доходи) в довготривалому ринковому періоді (канонічний варіант) (складено за [9, 12])

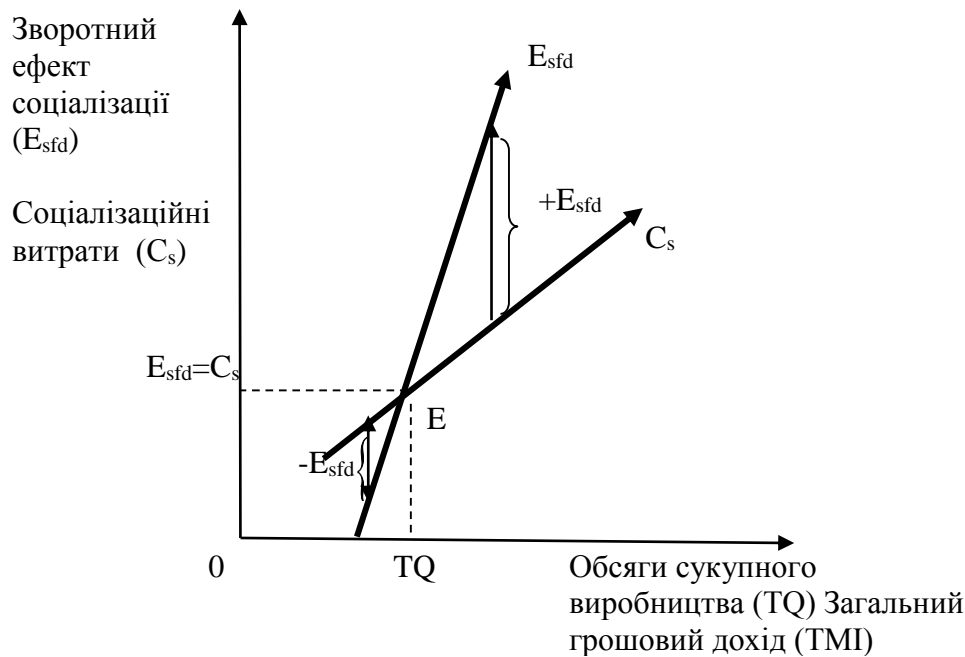


Рис. 2. Співвідношення кривих зворотного ефекту соціалізації і соціалізованих юшових витрат соціалізованих систем у довготривалому періоді (варіант посиленої соціалізації) (складено за [4, 7])

Позитивний зворотний ефект соціалізації починає посилено формуватися за межами довготривалого періоду, тобто він віддалений, точніше, гіпервіддалений, а тому дуже рідко помітний. З цієї причини соціалізаційні витрати прийнято розглядати як непродуктивні, тобто такі, які в економічному плані нічого не створюють, більше того, вони обмежують обсяги виробництва і занижують рівень економічної ефективності.

Тракування соціалізаційних витрат як непродуктивних найхарактерніше для класичної політичної економії, яка досліджувала економічні процеси в гіперфункціональному аспекті. Тому

цілком закономірно такі витрати трактувати як виток із загальних грошових доходів, а не як ін'єкцію в них.

У короткотривалому і особливо гіперкороткотривалому ринкових періодах соціалізовані витрати непродуктивні. Така ситуація на мікрорівні зумовлює реальний вплив на зміну ринкової рівноваги. Неefективність соціалізованих витрат у короткотривалому, а також гіперкороткотривалому ринкових періодах зумовлює зміщення вліво кривої ринкової пропозиції (кривої загальних обсягів виробництва мікроекономічних систем) (рис. 3).

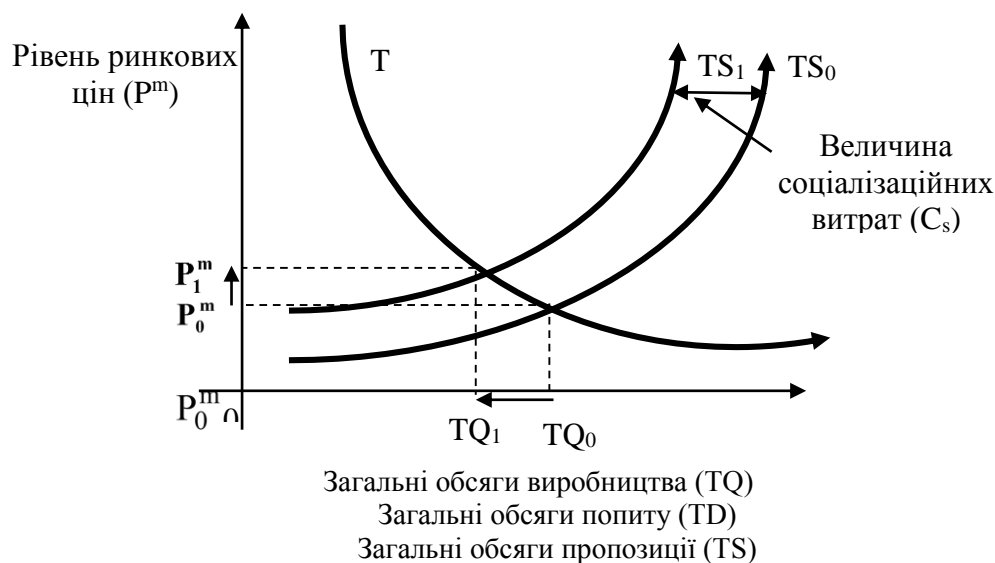


Рис. 3. Вплив зміни соціалізаційних витрат на загальні обсяги виробництва мікроекономічних систем у короткотривалому ринковому періоді (складено за [6, 8])

Таке зміщення кривої ринкової пропозиції спричинює зростання рівня ринкових цін, стимулюючи інфляцію.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Отже, соціалізація мікроекономічних систем супроводжується формуванням зворотного ефекту соціалізації, під яким розуміється додатковий грошовий дохід, що формується в мікроекономічній системі через певний проміжок часу внаслідок підвищення продуктивної сили працівників. Соціалізаційні витрати – це певний виток із грошового доходу мікроекономічних систем, зворотний ефект соціалізації – певна ін'єкція грошового доходу. Характер співвідношення між соціалізаційними витратами і зворотним ефектом соціалізації залежить від тривалості ринкового періоду. В короткотривалому ринковому періоді зворотний ефект соціалізації менший, ніж соціалізаційні витрати, виникає негативний зворотний соціалізаційний ефект. У довготривалому ринковому періоді в певній його точці зворотний ефект соціалізації і соціалізаційні витрати зрівноважуються між собою. В точці соціалізаційної рівноваги мікроекономічних систем формується нульовий або нейтральний зворотний соціалізаційний ефект. У гіпердовготривалому ринковому періоді зворотний соціалізаційний ефект уже перевищує величину соціалізаційних витрат, виникає позитивний зворотний соціалізаційний ефект.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень даної проблематики є вивчення впливу процесів соціалізації на економічні результати діяльності, тобто на зміну результативних параметрів господарської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Башнянин Г. Ринкові економічні системи: проблеми структуризації, типологізації і становлення в перехідних економіках: Соціально-економічні дослідження в перехідний період / Г. Башнянин, В. Загорський, Є. Рехлецький // Щорічник наук. праць. – Львів : ІРД НАН України, 1997. – Вип. 2. – С. 258-263.

2. Башнянин Г. І. Деретуляційна еластичність економічних систем: поняття, загальна формула, типи і види / Г. І. Башнянин, Г. С. Третяк, М. С. Хом'як // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : збірник науково-технічних праць. – Львів : НЛТУ України, 2010. – Вип. 20.11. – С. 81-90.

3. Башнянин Г. І. До питання негативної ефективності ринкової саморегуляції економічних систем / Г. І. Башнянин, Ю. І. Турянський, О. І. Дунак // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : збірник науково-технічних праць. – Львів : НЛТУ України, 2013. – Вип. 23.7. – С. 120-124.

4. Башнянин Г. І. Ефективність макроекономічної деретуляції в гіпердовготривалому ринковому періоді / Г. І. Башнянин, Г. С. Третяк, Н. Б. Буряк // Економіка: проблеми теорії і

практики: збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський ДНУ, 2010. – Вип. 262. Т. ІХ. – С. 2316-2324.

5. Башнянин Г. І. Капіталізація економічних систем: поняття, типи, ефективність / Г. І. Башнянин, Ю. І. Турянський, Н. Я. Юрків // Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. – Львів : НЛТУУ, 2012. – Вип. 22.1. – С. 148-154.

6. Долішній М. І. Становлення і розвиток систем економічного оцінювання в перехідних економіках: проблеми природи, типологізації і кліометричного аналізу / М. І. Долішній, І. М. Копич, В. С. Загорський // Економетричні методи і моделі в економіці: Теорія і практика. – Львів, 1998. – Ч. 1. – С. 8-20.

7. Економічні системи / [за ред. Г. І. Башнянина]. – Т. 2. – Львів : Вид-во ЛКА, 2011. – 496 с.

8. Горячук В. Системний аналіз процесу капіталізації економіки країни та визначення його як системи / В. Горячук // Теорія та практика державного управління. – 2010. – №1(28). – С. 270-278.

9. Верховод І. С. Соціалізація розподілу доходів в економіці України / І. С. Верховод // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 2 (26). – С. 51-56.

10. Кульчицький Я. В. Порівняння економічних систем (проблеми методології) / Я. В. Кульчицький, Б. В. Кульчицький. – Львів : Вид. центр імені І. Франка, 2007. – 318 с.

11. Попадинець О. В. Напрямки і форми соціалізації капіталістичної економіки / О. В. Попадинець // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут". – 2013. – № 21. – С. 163-167.

REFERENCES

1. Bashnyanin, G. I. (2013), Chasova efektyvnisty liberalizatsiy ekonomikhnyh system, Naykovyy visnyk Natsionalnogo lisotekhnichnogo universytetu Ukrainy : zbirnyk naukovykh prats, № 23.10, s. 132-139.

2. Bashnyanin, G. I. (2010), Deretulytsiyna elastychnisty ekonomikhnyh system: poniattia, zagalyna formula, typu i vydy, Naykovyy visnyk Natsionalnogo lisotekhnichnogo universytetu Ukrainy : zbirnyk naukovo-tekhniknykh prats, № 20.11, s. 81-90.

3. Bashnyanin, G. I. (2013), Do pytannia negatyvnoi efektyvnosti rynkovoii samoreguiatsii ekonomichnyh system, Naykovyy visnyk Natsionalnogo lisotekhnichnogo universytetu Ukrainy : zbirnyk naukovo-tekhniknykh prats, № 23.7, s. 120-124.

4. Bashnyanin, G. I. (1997), Rynkovi ekonomichni systemy: problemy strukturyzatsiu, typologizatsiu i stanovennya v perehidnykh ekonomichah, Sotsialno-ekonomichni doslidzhenya v perehidnyy period: Shorichnyk naykovykh prats, №2, s. 258-263.

5. Dolishniu, M. I. (1998), Stanovnyia i rozvytok system ekonomichnogo otsinyvanya v perehidnykh ekonomichah: problem pryrody, typologizatsiy I

kiometrykhnoho analyzy, Ekonometrychni metody i modeli v ekonomitsi: teoriya i praktyka, №2, s. 8-20.

6. Bashnyanin, G. I. (2012), Kapitalizatsia ekonomikhnyh system: ponyattya, typy, efektyvnitty, Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy : zbirnyk naukovuh prats, №22.1, s. 148-154.

7. Bashnyanin, G. I. (2011), Ekonomikhni systemy, Vydavnytstvo LKA, 496 s.

8. Goyrchuk, V. F. (2010), Systemnuy analiz protsesy kapitalizatsiy ekonomiky krainy ta vyznachennia iygo iyk systemy, Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia, №1(28), s. 270-278.

9. Verchovod, I. S. (2014), Sotsializatsiy rozpodilu dohodiv v ekonomitsi Ukrainu, Zbirnyk naukovuh prats Tavriyscogo dergavnogo agrotekhnologichnogo universitetu, №2 (26), s. 51-56.

10. Kylchyt'skyy, A. V. (2007), Porivniannia ekonomichnyh system (problem metodologoy), Vyd. tsentr imeni I. Franka, 318 s.

11. Popadunetsy, O. V. (2013), Naprymcy i formu sotsializatsiy capitalistuchoy economicu, Visnuc Natsionalnogo tekhnichnogo universitetu "Charcivscuy politekhnichnuy instytut", № 21, s. 163-167.